

ΣΟΦΗ ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

Τ' αχνάρια
των
ξυπόλυτων
ποδιών

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Ε Π Η Ν Ι Κ Η Π Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Τ' αγνάδια των ξυπόλυτων ποδιών**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Σόφη Θεοδωρίδου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Άννα Μαράντη
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Ηλίας Μασούρης
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχοτά
ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: CPI books

© Σόφη Θεοδωρίδου, 2012
© Φωτογραφιών εξωφύλλου: K. Storate/Millennium/Apeiron photos,
A. Inden/Corbis/Apeiron photos
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2012

Πρώτη έκδοση: Μάρτιος 2012, 12.000 αντίτυπα

ISBN 978-960-496-505-2

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοίου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομυχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiu Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

ΣΟΦΗ ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

Τ' αχνάρια
των
ξυπόλυτων
ποδιών

*Στον Χαράλαμπο,
που μου μίλησε για τη θεωρία...*

*ἤρθαμε στο κόσμο ξυπόλυτοι
κουβαλώντας στο δισάκι μας
έναν αιώνα απελπισίας.*

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Το χτύπημα

Είχε νυχτώσει στα Προσφυγικά της Σαλονίκης για τα καλά εκείνο το απόβραδο του '26. Οι λάμπες μονάχα φώτιζαν τις φτωχικές παράγκες κι έμοιαζαν τα αχνοφωτισμένα παράθυρα με φωτεινά τετράγωνα στο σκοτάδι. Ο άνεμος σφύριξε δυνατά και η κοπέλα τρέκλισε καθώς πλησίαζε σε μια απ' αυτές. Ανάσαινε λαχανιασμένα και το βάρος του μικρού στην αγκαλιά της φαινόταν ασήκωτο. Έφτασε μπροστά στην πόρτα και άπλωσε το τρεμάμενο χέρι της.

Μόλις είχαν καθίσει να φάνε το λιτό βραδινό τους ο Κώστας, ένας μελαψός άντρας με παχύ μουστάκι, πενήντα και βάλε χρόνων, και η γυναίκα του, η Ελένη, που διατηρούσε το χαμόγελό της ακόμη και μέσα στη μίζερη ζωή που τους έριξε η προσφυγιά τους. Το χτύπημα στην πόρτα κι ο γδούπος που ακολούθησε τους έκαναν να πεταχτούν τρομαγμένοι. Άνοιξαν την πόρτα, κι εκεί, μπροστά στο κατώφλι τους, είδαν την πεσμένη κοπέλα. Ένα χρονιαρικό μωρό δίπλα στο ασάλευτο κορμί της τους κοίταζε με μάτια ορθάνοιχτα.

«Παναγιά μου! Τι έπαθε το κορίτσι;» φώναξε σαστισμένη η Ελένη βάζοντας το πρόσωπο ανάμεσα στις παλάμες της κι απομένοντας με το στόμα ανοιχτό. Πιο ψύχραιμος ο άντρας έσκυψε πάνω από την ξένη. Είχε τα μάτια ανοιχτά κι απ' τα χείλη της ξέφευγε μια ανάσα, που προσπαθούσε να διατηρήσει για λίγο ακόμη, προτού φτερουγίσει και φύγει για πάντα. Η Ελένη συνήλθε απ' το ξάφνιασμα αμέσως μόλις το κλάμα του μωρού μπήκε παραπονιάρικο στ' αυτιά της και σήκωσε τον μικρό στα χέρια, ενώ ο Κώστας τράβηξε το κορμί της άγνωστης στην καμαρούλα, μήπως και καταφέρει να δει τι συνέβαινε στο φως της λάμπας. Μια λασπωμένη γραμμή ακολούθησε τούτο το σύρσιμο, μια και

οι βροχές του Οκτώβρη είχαν μετατρέψει τους χωματόδρομους των Προσφυγικών σε λασπότοπο. Της κράτησε ψηλά το κεφάλι με το μπράτσο του κι εκείνη ψέλλισε κάτι. Δεν έπιασε τα λόγια της κι έσκυψε ν' αφουγκραστεί καλύτερα, κολλώντας σχεδόν το αυτί στο στόμα της.

«Θεμι... Θεμι...» τραύλισε η κοπέλα με τα μαύρα μαλλιά κι έγγειρε το κεφάλι στο πλάι αφήνοντας ένα βαθύ στεναγμό.

«Τι έχει;» τον ρώτησε η Ελένη προσπαθώντας συνάμα να ησυχάσει τον μικρό στην αγκαλιά της. «Είναι καλά;»

Εκείνος σηκώθηκε αποσβολωμένος και κούνησε το κεφάλι. Για λίγο δεν κατάφερε να αρθρώσει λέξη, μονάχα έστεκε στη μέση της κάμαρης, αρνούμενος να πιστέψει αυτό που ήξερε στα τριόσβαθα της καρδιάς του πως συνέβη. Δεν είχε δει και λίγους ανθρώπους να πεθαίνουν σ' αυτή τη σκληρή ζωή που είχαν υποχρεωθεί όλοι τους να ζήσουν· και τούτη τη φορά αισθάνθηκε το σπαθί του χάρου να πέφτει με φόρα πάνω στο κορίτσι, καθώς άφηνε τη στερνή πνοή του. Το ένιωσε να περνά από μπροστά του, να σκίζει τον αγέρα, μα δεν τολμούσε να μαρτυρήσει τούτη την πρωτόφαντη αίσθηση· θα τον περνούσε η Ελένη για αλαφοϊσκιωτο.

«Τι έγινε; Γιατί δε μιλάς;» επέμεινε εκείνη, ανήσυχη απ' την παρατεινόμενη σιωπή, ενώ χάιδευε με τρυφερότητα τα μαλλιάκια του αγοριού που είχε σταματήσει το σιγανό του κλάμα κάτω απ' τη ζεστασιά του χεριού της.

Ο Κώστας συνάντησε επιτέλους το βλέμμα της. «Έφυγε...» μουρμούρισε περνώντας το χέρι στο φαλακρό κεφάλι του, συνήθεια απ' τον καιρό που το στόλιζαν ακόμη οι τρίχες. «Έφυγε...»

Λίγη ώρα αργότερα, έμπαινε στην κάμαρη ο παπάς της συνοικίας. Μεγάλος σε ηλικία ο ιερέας, με τα μπαλωμένα του ράσα που ανέμιζαν να μαρτυρούν πως δεν τυραννιόταν μόνο το ποιμνιό του μα πως ήταν κι ο ίδιος συνοδοιπόρος στη φτώχεια, την τάλαιπωρία και τη δυστυχία, ήρθε σχεδόν τρεχάτος παρά τα χρόνια του να δώσει τα φώτα του σε τούτη την απροσδόκητη κατάσταση. Αν είχε καταλάβει καλά τα λεγόμενα του ταραγμένου άντρα, ένα άγνωστο κορίτσι ξεψύχησε στο σπιτικό τους, αφήνοντας τους αμανάτι ένα μωρό.

Το παιδί είχε αποκοιμηθεί στην αγκαλιά της γυναίκας κι εκείνη το απίθωσε απαλά στο ντιβάνι, σκεπάζοντάς το με το σάλι της. Το άψυχο σώμα της κοπέλας, αφημένο ακόμη στο πάτωμα, τάρραξε τον ιερέα που στάθηκε αμίλητος παρατηρώντας το.

«Τι λες να κάνουμε, πάτερ;» ψιθύρισε ο Κώστας, υπακούοντας στο νεύμα της Ελένης να μιλήσει χαμηλόφωνα για να μην ταράξει τον ύπνο του μικρού.

Ο ιερέας έσκυψε με δυσκολία κι ακούμπησε το χέρι του στο μέτωπο της κοπέλας. Είχε ήδη αρχίσει να παγώνει· δεν υπήρχε αμφιβολία πως ήταν νεκρή. Ψέλλισαν τα χείλη του μια προσευχή για την ψυχή που ακόμη φτεροκοπούσε εκεί γύρω και την ανάπαυσή της, κι ανοιγόκλεισε τα μάτια να τα ξεθαμπώσει απ' τα δάκρυα. Τόσα χρόνια ιερέας κι ακόμη δεν κατόρθωνε να μένει ασυγκίνητος στο χαμό ενός πλάσματος. Μα το είχε πάρει απόφαση πως δε γινόταν να διαφεντεύει τα συναισθήματά του όπως θα το 'θελε. Προσπαθούσε μόνο να τα κρύψει απ' τους πιστούς, μαντεύοντας πως ίσως και να φανέρωναν σ' εκείνους μια κάποια αμφισβήτηση της πίστης του.

Έψαξαν προσεχτικά τα ρούχα της γυναίκας, γυρεύοντας κάτι που να μαρτυρά ποια ήταν κι από πού ερχόταν· τίποτα. Κάθισαν ανήμποροι κάποια στιγμή στις ξύλινες καρέκλες με τη σκισμένη ψάθα, ενώ στο τραπέζι τα υπολείμματα του βραδινού κείτονταν ξεχασμένα· λίγες ελιές, δυο φέτες μπαγιατίτικο ψωμί, δυο τσίγκινα κύπελλα με τσάι που είχε πια παγώσει.

«Δικιά μας μοιάζει», μουρμούρισε η Ελένη κοιτάζοντας την νεκρή, παράδοξα ήρεμη για τούτη την ασυνήθιστη κατάσταση. Μα έτσι ήταν πάντα η Ελένη· κρατούσε την ψυχραιμία της και στα πιο δύσκολα. «Προσφυγοπούλα θα είναι σίγουρα η κακομοίρα, μα ποιος ξέρει από πού ερχόταν και πού πήγαινε με το μωρό στην αγκαλιά. Κοιτάξτε τα ρούχα της. Φτωχικά, μπαλωμένα... σαν τα δικά μας».

«Σίγουρα δεν είναι απ' τις δικές μας γειτονιές», αποφάνθηκε ο ιερέας χαϊδεύοντας τα άσπρα του γένια. «Τα ξέρω όλα τα πλάσματα που μένουν στα Προσφυγικά. Είναι και τόσο όμορφο

το άμοιρο... δεν το ξεχνάς, αν το έχεις δει. Όχι, δεν είναι από τα μέρη μας!»

«Οι πρόσφυγες σαν εμάς έχουν πλημμυρίσει τον τόπο, παπά μου», επισήμανε ο Κώστας. «Ολόκληρη η Ελλάδα, μπρε, γέμισε απ' τις φάρες μας με τις ανταλλαγές. Τι τα θες, τώρα, τι τα γυρεύεις... είναι σαν να ψάχνουμε ψύλλο στ' άχυρα...»

Στοχάστηκαν για λίγο σιωπηλοί την κατάσταση, ενώ απ' έξω ο βοριάς δυνάμωνε. Οι λαμαρίνες στέναξαν κάτω απ' την ανάσα του κι απ' τα χείλη του μικρού ξέφυγε ένας παρατεταμένος αναστεναγμός. Τα μάτια κινήθηκαν κάτω απ' τα βαριά βλέφαρα, λες κι ήθελε να δείξει πως αφουγκραζόταν τη σιωπή και τις σκέψεις τους, σκέψεις που το αφορούσαν άμεσα.

«Κακόμοιρο», ψιθύρισε η Ελένη με πόνο. «Ορφανό πριν ακόμη γνωρίσει τη ζωή. Τι θ' απογίνει το τζιέρι μου; Πού θα βρεθεί τώρα που έχασε τη μάνα του;»

Ο παπάς έξιψε αμήχανος τα γένια κι έστρωσε τα μουστάκια πάνω απ' τα χείλη του, σημάδι πως ετοιμαζόταν να μιλήσει. Τα μάτια του στυλώθηκαν στον μικρό. «Δεν ξέρεις, παιδί μου, πού θα βρεθεί; Εκεί όπου βρίσκονται τόσα και τόσα προσφυγόπουλα πεντάρφανα... στοιβαγμένα σε ορφανοτροφεία... να ικετεύουν μια στάλα ανθρωπιάς κι αγάπης. Εκτός και φανεί κανείς δικός του να το γυρέψει. Θα δούμε... ας ξημερώσει ο Θεός και θα ρωτήσω με τρόπο...»

Η σιωπή τούς τύλιξε πάλι κι οι σκιές τους αναδεύτηκαν στους τοίχους καθώς το φως τρεμόπαιζε στο λαμπογυάλι.

«Παπά μου», ξεφώνισε ξαφνικά η Ελένη και πετάχτηκε όρθια, κατεβάζοντας αμέσως τη φωνή για να μην ξυπνήσει το μωρό. Η ιδέα τής σφηνώθηκε στο μυαλό απρόσμενα. Οι δυο άντρες σηκώσαν το κεφάλι και την κοίταξαν ξαφνιασμένοι. «Δεν το βλέπεις; Κι εσύ, Κώστα μου, δεν καταλαβαίνεις τι ήταν αυτό το αποψινό; Γιατί έλαχε σε μας, στην πόρτα μας, τούτη η συμφορά;»

Κοίταξε με λαχτάρα τον άντρα της στα μάτια, ελπίζοντας πως είχε καταλάβει τι ρωτούσε, μα διάβασε μονάχα απορία.

«Τρελάθηκες, Ελένη; Τι μου τσαμπούνάς τώρα; Τι έχει να κάνει με μας όλη τούτη η συμφορά; Δε λέω, κρίμα μεγάλο να ξεψυχήσει στα χέρια μας ένα νέο κορίτσι, μα...»

«Το παιδί, Κώστα μου, το παιδί! Δεν το καταλαβαίνεις πως είναι δώρο απ' τον Θεό;»

«Τι σχέση έχουμε εμείς, μωρέ Ελένη, με το ξένο παιδί; Έλα στα σύγκαλά σου...»

Οι δυο άντρες την κοίταξαν προβληματισμένοι. Η Ελένη κάθισε πάλι κι έσκυψε μπροστά, να τους βλέπει καλύτερα στο φως της λάμπας. Στράφηκε τώρα στον ιερωμένο.

«Παπα-Γιάννη, σε σένα θα το πω πρώτα. Μόνο αν βοηθήσεις εσύ, μπορεί να γίνει αυτό που σκέφτομαι». Πήρε βαθιά ανάσα και το ξεστόμισε πια καθαρά: «Το θέλω τούτο το παιδί, παπά μου! Μου το χρωστάει ο Θεός, δεν το βλέπεις; Είναι το παιδί που δεν αξιώθηκα ν' αποκτήσω. Μονάχα πόνο και βάσανα μου χάρισε η ζωή, κυνηγητό και ξεριζωμό. Κι ήρθε απόψε αυτό το πλασματάκι να μου δώσει μια ελπίδα. Αν δεν το γυρέψει κανείς, ας μην το πάμε στο ορφανοτροφείο, παπά... Θα το κρατήσουμε εμείς, θα το μεγαλώσουμε εμείς...»

Ο παπάς στάθηκε αμίλητος, αφηνδιασμένος από το αίτημά της. Αντικρουόμενα συναισθήματα πάλεψαν μέσα του και τον έκαναν στοχαστικό. Ήξερε πως το σωστό ήταν να καλέσει τη χωροφυλακή, να παραδώσει εκεί το παιδί, μαζί και την πεθαμένη μάνα· να φύγει η ευθύνη από πάνω του. Μα ήταν τάχα αυτό το καλύτερο για το άμοιρο αγοράκι που στέναζε στα όνειρά του ξαπλωμένο στο ντιβάνι, λες και ψυχανεμιζόταν την ορφάνια που του επιφύλασσε η μοίρα; Κοίταξε τον Κώστα· παρατηρούσε τη γυναίκα του με ύφος ανεξιχνίαστο.

«Τι λες κι εσύ;» ρώτησε τελικά με βραχνή απ' την αμφιβολία φωνή και περιέμενε την απόκρισή του, χτυπώντας τα κοκαλιάρικα δάχτυλά του στη γδαρμένη επιφάνεια του τραπεζιού, γυρεύοντας να στεριώσει τη γνώμη του με μια άλλη αντρική. Άλλωστε, δίχως το «ναι» του Κώστα, τίποτα δεν μπορούσε να γίνει, αυτό ήταν το μόνο σίγουρο.

«Σε παρακαλώ, Κωνσταντίνε μου!» έβαλε τα μεγάλα μέσα η Ελένη, κοιτάζοντάς τον ικετευτικά. Ήξερε πως έλιωνε η καρδιά του Κώστα στο όνομα που του θύμιζε το τιμημένο παρελθόν κι άναβε την ελπίδα πως κάποια μέρα ο τελευταίος αυτοκρά-

τορας θα 'βγαινε απ' τη μαγαρισμένη Αγια-Σοφιά και θα διεκδικούσε πίσω όσα είχαν αδικοχαμένα εδώ κι αιώνες απ' τους Τούρκους. Και τώρα, μετά τη συμφορά του '22, μετά τον ξεριζωμό τους, ακόμη περισσότερο τούτο το όραμα ήταν που τον κρατούσε όρθιο να προσπαθεί να επιβιώσει σε μια πατρίδα που αισθανόταν ξένος, να βολοδέρνει στη φτώχεια και στη μιζέρια, κι από νοικοκύρης να έχει καταντήσει μουσαφίρης.

Ζήτησε συγχώρεση ο παπάς απ' τον Θεό για το ψέμα του και ύστερα το έκανε. Λίγες μέρες μετά, όταν πια έγινε ολοφάνερο πως δεν υπήρχε ψυχή να ενδιαφερθεί για το ορφανό, πήγε και μαρτύρησε πως το μωρό ήταν παιδί της Ελπινίκης, της πεθαμένης ανύπαντρης ανιψιάς του ζευγαριού, και πως εκείνοι θα αναλάμβαναν το μεγάλο του. *Κουντουράς Θεμιστοκλής* δήλωσαν το όνομα που θα το ακολουθούσε πια σ' όλη του τη ζωή.

«Είπα ψέματα στους ανθρώπους, όχι σε σένα, Κύριε», ψιθύρισε στον Θεό ο ιερέας σαν βρέθηκε μονάχος εκείνη τη μέρα. Η σεμνή ταφή του κοριτσιού είχε προηγηθεί μια βδομάδα πριν, σε μια αδειανή από πιστούς εκκλησία. Μονάχα ο Κώστας κι ο ίδιος βούρκωσαν την ώρα που το σκεπασμένο με σεντόνι σώμα της «Ελπινίκης» κατέβαινε στον τάφο· εκείνοι κι ο ουρανός, που άρχισε να στάζει τα δικά του δάκρυα πάνω στο δυστυχημένο πλάσμα, που ούτε στο θάνατό του δεν το συνόδευσε τ' όνομά του· θαρρείς και περίμενε να πέσει και η τελευταία φτυαριά χώμα απ' τα χέρια του Κώστα, να ειπωθεί και το τελευταίο «μακαρία η οδός...» απ' τα χείλη του ιερέα, για να ξεκινήσει ο δικός του θρήνος.

Το αγοράκι που υιοθέτησε το ζευγάρι αποδείχθηκε ένα πλασματάκι ήρεμο και υπάκουο. Λες και αντιλαμβανόταν τις ιδιόμορφες συνθήκες που το οδήγησαν σε κείνο το φιλόξενο σπιτικό, λες και φοβόταν μήπως μετανιώσουν οι άνθρωποι που το ανέθρεφαν, και αποφάσιζαν να το εγκαταλείψουν στη μοίρα του, έδειξε να διαθέτει χαρακτήρα εξαιρετικά καλόβολο. Σ' αυτό ίσως συντέλεσε και ο ήρεμος χαρακτήρας της Ελένης που το μεγάλωνε. Ο Κώστας, καλόκαρδος μα λίγο απύς μερικές φορές, δε

χρειάστηκε ποτέ να υψώσει τον τόνο στο παιδάκι που του χάρισε η ζωή, σε μια ηλικία που δε φανταζόταν ποτέ πως θα γνώριζε τούτη τη χαρά. Γιατί αυτό αποδείχτηκε ο ερχομός του μικρού στο σπιτικό τους: μια υπέρτατη χαρά.

Κύλησαν τα χρόνια, μεγάλωσε κι έμαθε κάποτε την αλήθεια για το παρελθόν του. Ένα βράδυ του Οκτώβρη, που ο άνεμος σφύριζε όπως εκείνη τη νύχτα, έχοντας τη φωτιά αναμμένη και την κάμαρα ζεστή σαν τούρκικο χαμάμ, όταν υπολόγισαν πως πλησίαζε να κλείσει τα δεκαπέντε, οι θεοί του γονείς τού φανέρωσαν τα πάντα.

«Αντράκι είναι πια, μπορεί να τ' αντέξει», είχε πει ο Κώστας στην Ελένη, ενώ εκείνη σκούπιζε με την ποδιά της την υγρή άκρη του ματιού της. «Αν δεν το κάνουμε, είναι σαν να σκοτώνουμε κι εμείς το δύστυχο κορίτσι, σαν να του κλέβουμε το παιδί. Ας μάθει... Ποτέ και σε κανέναν δεν έκανε κακό η αλήθεια».

Και του μίλησαν. Πώς πήρε τ' όνομά του –Θεμιστοκλής– απ' το ψέλλισμα της ετοιμοθάνατης μάνας του, πώς έγινε και μεγάλωσε σαν παιδί τους, πώς με τη βοήθεια του παπά έβαλαν το δικό τους επίθετο στα στοιχεία του... Άλλωστε, εκείνα τα χρόνια, όταν εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι είχαν στοιβαχτεί προσμένοντας τη βοήθεια της πατρίδας τους, πολλοί δίχως να έχουν καταφέρει να διασώσουν ούτε δεύτερο ρούχο πέρα από κείνο που φορούσαν, δεν ήταν κάτι ιδιαίτερα δύσκολο να καταχωρίσεις τα στοιχεία που ήθελες. Φτάνει να υπήρχε ένας μάρτυρας κι όλα έβαιναν καλώς.

Ήταν αλήθεια πως πάντα είχε απορίες για τη μάνα και τον πατέρα του, μα όταν ρωτούσε την Ελένη, εκείνη του έλεγε μονάχα «ένας άγγελος μαυρομάλλης ήταν η μανούλα σου, γιόκα μου», ενώ ο Κώστας έστηνε μπροστά στα μάτια του την εικόνα ενός γενναίου κι ατρόμητου πατέρα. «Μουστάκες μακριές σαν γιαταγάνια που οι Τούρκοι τις έβλεπαν κι έτρεμαν», σχολίαζε. Χαιρόταν βλέποντας τα μαύρα ματάκια απέναντί του να λαμποκοπούν από περηφάνια κι έκλεινε εκεί την κουβέντα.

Κατραπακιά τού έπεσε στο κεφάλι με τα λόγια τους. Στάχτη κι αποκαΐδια όλα γύρω του και μονάχα η αγάπη του για τους κα-

λόκαρδους ανθρώπους που τον μεγάλωσαν έμεινε να λαμπυρίζει σαν κάρβουνο σε σβησμένη φωτιά. Το ήξερε πως δεν ήταν γιος τους, κι ας τους φώναζε μάνα και πατέρα, θαρρούσε ωστόσο πως ήταν παιδί της ανιψιάς τους. Λαβώθηκε η ψυχή του ανεπανόρθωτα. Δεν ήταν μονάχα το γεγονός πως δεν ήταν αίμα τους· η γυμνή αλήθεια ήταν πως δεν ήξερε καν τι αίμα κυλούσε στις φλέβες του. Μέχρι να συνταιριάξει μέσα του τα νέα δεδομένα πέρασε καιρός. Ήταν που ήταν φαρμάκι όσα κατά καιρούς άκουγε σαν προσφυγόπουλο απ' τα στόματα των άλλων Ελλήνων, των γηγενών, να 'χει χάσει τώρα και την παρηγοριά να είναι πρόσφυγας, του έπεσε βαρύ. Το άντεξε όμως. Όταν έχεις την αγάπη γύρω σου, όταν μεγαλώνεις μ' αυτήν, αντέχεις τα πάντα.

Το ζευγάρι έσβησε στην αρχή της σκληρής γερμανικής Κατοχής κι ο Θεμιστοκλής αναγκάστηκε να πορευτεί τα δύσκολα χρόνια που ακολούθησαν μονάχος. Τότε κατάλαβε πόσο τυχερός υπήρξε που ο Θεός έστερξε να του χαρίσει αυτούς τους δυο ανθρώπους για γονείς. Και τότε ήταν που αισθάνθηκε σ' αλήθεια την ορφάνια.

Ένα μαγιάτικο πρωινό έφτασε στην πόρτα του ο χωροφύλακας και του παρέδωσε την κλήση. Είχε έρθει η ώρα να υπηρετήσει την πατρίδα, σε συνθήκες πραγματικά δύσκολες. Η χώρα δεν είχε συνέλθει ακόμη απ' τα δεινά που της προξένησαν φασισμός και ναζισμός κι απ' τα οδυνηρά γεγονότα της εμφύλιας διαμάχης που ακολούθησαν, με πρώτα τα Δεκεμβριανά στην Αθήνα. Είχε φτάσει το 1946 και η κατάσταση γινόταν ολοένα και δυσκολότερη. Παρά τη Συμφωνία της Βάρκιζας το Φεβρουάριο του '45, τίποτα δεν είχε εξομαλυνθεί και βάραινε ολοένα περισσότερο η ατμόσφαιρα στο πέρασμα της κάθε μέρας.

«Να που με καλεί κι εμένα η Πατρίδα... Αυτή δε συμμερίζεται, καθώς φαίνεται, την αγωνία μαζί μου για το γένος μου», σιγοψιθύρισε εκείνο το βράδυ γέρνοντας στο κρεβάτι κι απόμεινε με βαριά καρδιά να παρακολουθεί τις νυχτερινές σκιές στους τοίχους.

Έκανε τη βασική του εκπαίδευση σε μια παράξενη κατάσταση. Πόλεμος δε γινόταν, μα ήταν σαν να ετοιμάζονταν γι' αυτόν. Το συζητούσαν τα βράδια γύρω απ' τις αναμμένες φωτιές και σφιγγόταν η ψυχή τους, σαν αναλογίζονταν τι τους περίμενε σε τέτοια περίπτωση. Το χτύπημα του καπετάν Υψηλάντη –που από σύγχυση αποδόθηκε στον καπετάν Μπαρούτα– στο Λιτόχωρο, το Μάρτιο του ίδιου χρόνου, και κάποια άλλα σποραδικά χτυπήματα των ανταρτών είχαν καταβαρυνώσει τις λιγοστές ελπίδες τους πως θα βρισκόταν τρόπος να σταματήσει το αιματοκύλισμα. *Είμαστε αδέρφια*, συλλογιζόταν ο Θεμιστοκλής, προσπαθώντας από κάπου ν' αρπαχτεί, μα γνώριζε πως εκείνες τις μέρες πολλοί το είχαν λησμονήσει.

Ο Νοέμβρης τον βρήκε στο όρος Πάικο, στο ιστορικό από τη θρυλική μάχη του '18 Σκρα. Το κρύο ήταν τσουχτερό εκεί ψηλά στα ελληνογιογκοσλαβικά σύνορα και τα βράδια που είχε σκοπιά τυλιγόταν δυο και τρεις φορές με την κουβέρτα του για να καταφέρει να ζεσταθεί. Γύρω το βουνό, κατάφυτο από βελανιδιές και οξιές, είχε ντυθεί στα πορτοκαλοκόκκινα χρώματα των αιωνόβιων δέντρων. Ο ήλιος έλαμπε εκείνη τη μέρα έπειτα από πολύ καιρό, όταν ο Θεμιστοκλής κι ο Άγης πήραν το ανηφορικό δρομάκι. Προσφυγόπουλο από την Αθήνα ο Άγης, με κοινή πορεία απ' όταν πρωτοπαρουσιάστηκαν, είχε γίνει καρδιακός του φίλος. Οι δυο νέοι βάδιζαν αμίλητοι, με το γυλιό παραγεμισμένο βρόμικα ρούχα, δίχως καμιά δυσάρεστη σκέψη να τους ταράξει. Εκεί, στη μεθόριο όπου βρίσκονταν, επικρατούσε ηρεμία, κι εκείνοι, με την αισιοδοξία των νιάτων τους συντροφιά, πήγαιναν τα ρούχα τους για πλύσιμο, κάτι που έκαναν εδώ και δυο μήνες όλοι τους, όταν έφτανε η μέρα και δεν είχε απομείνει σώβρακο καθαρό.

Το σπίτι που γύρευαν ήταν στην άκρη της ανηφόρας, αρκετά μακρύτερα από τα υπόλοιπα του μικρού χωριού. Στάθηκαν να κάνουν ένα τσιγάρο κάποια στιγμή, ν' αφήσουν λίγο τον απρόσμενο ήλιο να διώξει την υγρασία απ' τα κόκαλά τους. Τα δαχτυλίδια καπνού του Άγη ανέβηκαν στον ουρανό κι ο Θεμιστοκλής τον πείραξε καλόκαρδα γνωρίζοντας πως καλόβλε-

πε την κόρη της Στέλλας, την όμορφη και ανοιχτόκαρδη Άννα.

«Πολλά δαχτυλίδια βλέπω, φίλε μου. Μήπως ετοιμάζεσαι να χαρίσεις κανένα πιο χειροπιαστό σε λίγο;»

Ο Άγης χαμογέλασε στο πείραγμά του και το λεπτό του πρόσωπο κοκκίνισε. «Μου αρέσει η Άννα, Θέμη, δεν το κρύβω, κι ως την είδα ελάχιστες φορές μέχρι τώρα. Αν κατάφερα να την ξεμοναχιάσω για λίγο... να μάθω τι νιώθει για μένα... Πώς να της πω, όμως, όσα έχω στο νου, όταν η μάνα της είναι πανταχού παρούσα; Γίνεται; Δε γίνεται!»

Ο Θέμης πάτησε με το πόδι το τσιγάρο πάνω σε μια πέτρα κι ακούμπησε ύστερα το χέρι στον ώμο του φίλου του καθησυχαστικά. «Και γιατί είμαι εγώ εδώ;» έκανε. «Τι θαρρείς, έτσι θα σ' αφήσω; Αν περιμένω από σένα να βρεις τρόπο να ξεμοναχιάσεις την Αννούλα σου, θα σου την κλέψει εκείνος ο ανοιχτομάτης ο Μιχάλης. Τις προάλλες τον είδα στη βρύση να της μιλά κι ύστερα έπιασε τ' αυτί μου μια κουβέντα που είχε με τον Νικόλα. Βιάσου, φίλε μου, γιατί θα πετάξει το πουλί. Και δεν έχουμε πολλά εδώ πάνω στα σύνορα...»

Με βλέμμα σκοτεινιασμένο και μαυρισμένη την καρδιά ο Άγης τον ακολούθησε στο κακοτράχαλο δρομάκι. Τον τσάκιζε η πιθανότητα να χάσει το κορίτσι που έδινε χρώμα στη ζωή του εδώ πάνω όπου τον έριξε ο στρατός. Εκείνος ήταν σοβαρός νέος, δεν του άρεσαν τα τσιλημπουρδίσματα, ούτε άστραφτε πονηρά το μάτι του όπως του ομορφονιού του Μιχάλη. Έβλεπε και το χαμόγελο της Άννας όταν τον αντίκριζε, αισθανόταν πως δεν της ήταν αδιάφορος. Μια γυναίκα τού έπεφτε σ' αυτή τη ζωή· αν η μοίρα τον έριξε στην κορφή αυτού του βουνού για να τη βρει, θα άρπαζε την ευκαιρία. «Μόνο μια φορά έρχονται τα τυχερά στη ζωή», συνηθίζε να λέει η μακαρίτισσα η μάνα του. «Αν δεν τα μυριστείς και τ' αφήσεις να σου φύγουν, κακό του κεφαλιού σου...»

«Σε σένα βασίζομαι, φίλε μου», στάθηκε κάποια στιγμή και είπε στον Θέμη με αγωνία. «Τώρα που μου 'βαλες τα φιλίδια, δε θέλω να καθυστερήσω στιγμή».

Ο Θεμιστοκλής τού έριξε ένα κλεφτό βλέμμα όλο νόημα. «Έχω το σχέδιό μου», τον καθησύχασε. «Για χατίρι σου σήμε-

ρα θα κάνω πράγματα που δεν τα πιστεύω... Μα κοίτα, φίλε, να κάνεις σωστά τη δουλειά σου, μην πάει άδικα το ρεζίλεμά μου!»

Έμεινε με την απορία ο Άγης, μέχρι που έφτασαν στον προορισμό τους. Στη μεγάλη αυλή, όπου το καζάνι ήταν στημένο κάθε μέρα περιμένοντας τα ρούχα των φαντάρων απ' τα οποία αποκόμιζαν ένα μικρό εισόδημα η χήρα και η δεκαοχτάχρονη κόρη της, ο Θέμης ζήτησε με σοβαρό ύφος έναν καφέ. Είχε ακούσει από την Άννα πως η μάνα της έλεγε με μεγάλη επιτυχία το φλιτζάνι και, παρόλο που δεν πίστευε σε τέτοιες μαγγανείες, ήταν καλή δικαιολογία για να την απασχολήσει, κι ελεύθερος ο φίλος του να μιλήσει στην κοπέλα.

Η χήρα έφερε τον καφέ κι ο Θέμης τον ήπια γρήγορα ζεματώντας τη γλώσσα του. Η Άννα ανακάτεψε στο καζάνι τα ασπρόρουχα που έβραζαν, ανταλλάσσοντας κλεφτές ματιές με τον αμίλητο Άγη, που κάπνιζε το στριφτό του τσιγάρο παραδίπλα. Κούπωσε το φλιτζανάκι ρίχνοντας το κατακάθι στο χώμα και στράφηκε στη γυναίκα με ύφος αθώο.

«Έμαθα πως έχεις μεγάλο ταλέντο στον καφέ, κυρα-Στέλλα», είπε γαλίφικα. «Τι λες, θα μου κάνεις τη χάρη να μου τον πεις; Έχω μια κοπελιά που με παιδεύει στη Σαλονίκη και τώρα που την άφησα μονάχη τρώγονται τα συκώτια μου τι κάνει δίχως μένα. Σε σας τα θηλυκά δεν είναι να έχει κανείς εμπιστοσύνη σαν απομένετε μόνα...»

Η μεγαλόσωμη γκριζομάλλα γυναίκα παράτησε τα φανταρίστικα ρούχα που ξεχώριζε και γύρισε να τον κοιτάξει. «Και ποιος σου μίλησε για μένα, παλικάρι;»

«Τα καλά πράγματα πάντα μαθαίνονται», απάντησε αόριστα ο Θέμης και της χαμογέλασε κοιτάζοντάς την κατάματα.

Η γυναίκα απόμεινε αναποφάσιστη. Δεν της άρεσε να μεταχειρίζεται αυτό της το ταλέντο, γιατί δεν ήταν λίγες οι φορές που είχε τρομάξει με όσα της φανέρωσαν τα μαύρα κατακάθια. Έλεγε πια το φλιτζάνι σε σπάνιες περιπτώσεις και μόνο όταν την παρακινούσε το ένστικτό της. Εκείνη τη στιγμή, τα μαύρα μάτια που ήταν καρφωμένα επάνω της την έκαναν να κατευθυνθεί στο φτωχικό της.

«Έλα μέσα», τον παρότρυνε δίχως να γυρίσει το κεφάλι. «Κι εσύ, Αννιώ, κοίτα μην ξεχαστείς και βράσεις παραπάνω τα ρούχα. Το νου σου και φρόνιμα...»

Μέσα στο σπίτι, όπου το τζάκι έστειλε σβηστό γεμάτο βραδινές στάχτες, η ψύχρα ήταν έντονη. Έξω η ηλιόλουστη μέρα απ' τη μια κι η φωτιά που άναβε για το καζάνι απ' την άλλη είχαν δημιουργήσει μια θερμοκρασία σχεδόν καλοκαιρινή. Εδώ όμως η υγρασία σου τρυπούσε το δέρμα με τρόπο έντονο. Ο Θέμης αναρίγησε ξαφνικά με το φλιτζάνι σφιχτοκλεισμένο στην παλάμη του. Κοίταξε σαν υπνωτισμένος τα ακατανόητα σχέδια που σχηματίζονταν εκεί και πετάχτηκε τρομαγμένος, όταν η γυναίκα άπλωσε το χέρι της.

«Έλα, δώσ' μου το», τον παρακίνησε, κι εκείνος ανάβλεψε και το απίθωσε στο σκασμένο χέρι της. Μισοκάθισε στην καρέκλα απέναντί της, κοντά στο στρογγυλό τραπέζι, με την ανάσα κομμένη. Ξαφνικά δεν ήθελε ν' ακούσει τι είχε να του πει. Το μόνο που ήθελε ήταν να φύγει από κει μέσα, να βγει έξω στην ηλιόλουστη μέρα.

Η χήρα περιεργάστηκε το φλιτζάνι πολλή ώρα προτού ανοίξει το στόμα της, κι όταν το έκανε, η φωνή της βγήκε τόσο απαθής, ήρεμη και επίπεδη, που ήταν σαν κάποιος άλλος να μιλούσε απ' το στόμα της. Όσα άκουσε τον ανατρίχιασαν.

«Θα γίνει μεγάλο κακό. Αίμα παντού και καταστροφή... εσύ κι ο άλλος μονάχα... σαν χαθεί το φεγγάρι... όταν εκείνο σβηστεί απ' τον ουρανό...»

Σταμάτησε κι απόμεινε σιωπηλή με μάτια χαμηλωμένα. Το πρόσωπό της, που συνήθως ήταν κατακόκκινο, έδειχνε νεκρικό χλωμό. Τα χέρια της έτρεμαν, όταν σηκώθηκε και πήγε στον μικρό πάγκο που είχε για κουζίνα. Εκεί άφησε το φλιτζάνι καπακωμένο. Ύστερα γύρισε απότομα και τον ατένισε κατάματα.

«Μην ξεχάσεις τα λόγια μου», επέμεινε. «Και σαν έρθει η ώρα, να πας ν' ανάψεις μια λαμπάδα στην Παναγιά. Εκείνη σ' έστειλε σήμερα εδώ...»

Τον άφησε να στέκει άφωνος και παγωμένος και βγήκε έξω αθόρυβα. Εκείνος στάθηκε λίγη ώρα ασάλευτος κι ύστερα κού-

νησε πέρα δώθε το κεφάλι του, σαν να γύρευε να συνέλθει από μια μυσταγωγία στην οποία είχε άθελά του παρευρεθεί. «Ανοησίες», μουρμούρισε προσπαθώντας να συνεφέρει τον ίδιο του τον εαυτό, που είχε ολοφάνερα επηρεαστεί απ' τα λόγια της, και την ακολούθησε. Ωστόσο εκείνα είχαν καρφωθεί στο μυαλό του σαν πύρινες πρόκες, κι όσο και να προσπάθησε, δεν κατάφερε να τ' αποδιώξει.

Με το πρόσωπο πελιδνό και ύφος αφηρημένο άκουγε τη χαρούμενη φλυαρία του Άγη στο γυρισμό επιστρέφοντας στο στρατόνα. Ευτυχισμένος ο φίλος του έκανε όνειρα για το κοινό μέλλον που είχαν αποφασίσει ν' ακολουθήσουν με την Αννούλα του, και μονάχα, όταν πλησίαζαν, αντιλήφθηκε το αφηρημένο ύφος του Θεμιστοκλή και τον ανόρεχτο τρόπο με τον οποίο του απαντούσε.

«Τι έχεις εσύ;»

«Τίποτα δεν έχω. Τίποτα...»

«Δε με γελάς εμένα, Θέμη... Κάτι συνέβη. Τι σου είπε η γυναίκα μέσα στο σπίτι; Από τότε μου φάνηκες αλλαγμένος.»

«Ανοησίες», προσπάθησε να περιγελάσει το φόβο που είχε ριζώσει μέσα του εκείνος για άλλη μια φορά. «Γυναικείες χαζομάρες. Ξέρεις εσύ κανένα σοβαρό άνθρωπο να πιστεύει στον καφέ και στις χαρτορίχτρες;»

Η κουβέντα σταμάτησε· είχαν φτάσει πια. Ο Θέμης αναστέναξε ανακουφισμένος που ξέφυγε απ' την ανάκριση του Άγη και βιάστηκε να απομακρυνθεί με μια δικαιολογία.

Βράδιασε. Ψηλά στο βουνό όλα ησύχασαν. Στο φυλάκιο, στην άκρη του χωριού, ο σκοπός πήρε τη θέση του αγρυπνώντας. Τα νυχτοπούλια είχαν λουφάξει κι αυτά. Το φεγγάρι αρμένιζε στον ουρανό, που στολισμένος με πληθώρα αστεριών μαρτυρούσε τη λαμπρότητα της μέρας που είχε παραδώσει τα σκήπτρα στη νύχτα. Κοιμήθηκε αμέσως αποκαμωμένος, μα ο ύπνος του ήταν ανήσυχος κι ελαφρύς. Τον τρώμαζε η απόκοσμη σιωπή και, καθώς κοιμόταν, θαρρείς κι αφουγκραζόταν τα λόγια της γυναίκας σε μια αέναη επανάληψη. Ξύπνησε για τα καλά κάποια στιγμή και τινάχτηκε τρομαγμένος από ακόμη έναν κύκλο κασσανδρικών χρησιμών. Ορθάνοιξε τα μάτια· ούτε το ροχαλητό των συ-

ντρόφων του δεν ακουγόταν, λες κι είχαν τρομάξει κι αυτοί από κάτι αδιόρατο. Κατάλαβε πως ήταν αδύνατο να ξανακοιμηθεί και, παραμερίζοντας την κουβέρτα του, βγήκε έξω αθόρυβα.

Ενημέρωνε σε λίγες ώρες. Τα σπίτια γύρω ήσυχα, σκοτεινά. Κοίταξε τον ουρανό που έφεγγε ακόμη αστροστόλιστος, έψαξε το φεγγάρι που βιάδιζε αργά στη δύση του κι ο κόμπος στο λαιμό του χαλάρωσε. *Σαν χαθεί το φεγγάρι*, είχε πει εκείνη. Προχώρησε μέσα στη δροσιά της νύχτας, δίχως καθόλου να κρυώνει. Μονάχα το μέτωπό του στόλιζε κρύος ιδρώτας. Πήρε την ανηφόρα για τη σκοπιά: είχε βάρδια ο Άγης, που πετάχτηκε τρομαγμένος στο πλησίασμά του, αλλά ο ψίθυρός του «εγώ είμαι» τον καθησύχασε.

«Γιατί τριγυρίζεις τέτοια ώρα;» τον ρώτησε χαμηλόφωνα. «Εσύ συνήθως ούτε πλευρό δε γυρνάς. Μια νύχτα δίχως σκοπιά που είναι ευκαιρία για ξεκούραση...»

«Δεν μπορώ, ρε φίλε. Κάτι λες και μου τρώει τα όνειρα απόψε... Φεύγω πάω κάτω στο βράχο. Ενημέρωσε το σκοπό που θα παραδώσεις σε λίγο μη μου ανάψει καμιά μπαταριά, όταν γυρίζω.»

«Μείνε ήσυχος», πρόλαβε να ψελλίσει ο Άγης κι απόμεινε να κοιτά σκεφτικός την πλάτη του. Φαίνεται πως, ενώ εκείνος περνούσε τις ώρες της σκοπιάς ανακαλώντας λέξη προς λέξη τα λόγια της Άννας, ο φίλος του είχε άλλα βάσανα. Ρυτίδες χάραξαν το νεανικό του μέτωπο, όταν θυμήθηκε το πρόσωπο του Θέμη την ώρα που έβγαινε απ' το σπίτι πανιασμένο, κάτασπρο, σαν τα ρούχα που έβραζαν στο καζάνι, λες και κάποιος άσπρισε και τη δική του όψη εκεί μέσα, όπως τα απαλά χεράκια της Άννας άσπριζαν την μπουγάδα στην αυλή. Τι του είχε πει η χήρα που τον τάραξε έτσι;

Ο Θεμιστοκλής προχώρησε στο μονοπάτι κοιτάζοντας ψηλά. Δεν ήξερε γιατί, αλλά μονάχα η λάμψη του φεγγαριού τον παρηγορούσε – ή, μάλλον, ήξερε, κι ας μην το ομολογούσε. «Ανοησίες», ψέλλισε για πολλοστή φορά τις τελευταίες ώρες κι ύστερα κάθισε σε μια πέτρα στη νυχτερινή σκιά του βράχου αγναντεύοντας την περιοχή.

Το φως του φεγγαριού γέμιζε τη χαράδρα από σκιές κι έκα-

νε το περιβάλλον ακόμη πιο υποβλητικό. Έστριψε ένα τσιγάρο και το άναψε προσπαθώντας να καθαρίσει το μυαλό του, να αποβάλλει τους φόβους του, να ξαναγίνει ο παλιός Θέμης. Οι γνωστές κινήσεις τον ηρέμησαν κι ο καπνός ήρθε και καταλάγιασε τη φαντασία του που οργίαζε. Ο ανύπαρκτος εχθρός ξαναγύρισε εκεί όπου ανήκε· στην ανυπαρξία. Όλα έβαιναν καλώς, δεν υπήρχε λόγος να ανησυχεί. Η κατάσταση ήταν ήρεμη εκεί κι έλπικε πως θα συνέχιζε έτσι. Θα είχαν τη σωφροσύνη οι υπεύθυνοι ν' ακολουθήσουν τον ευλογημένο δρόμο της ειρήνης και της αδελφικής συμπιλίωσης.

Ένα θρόισμα ανεπαίσθητο τον έκανε να στραφεί κι είδε τον Άγη να πλησιάζει. Ο φίλος του προφανώς ανησυχούσε γι' αυτόν κι είχε θυσιάσει τον πολύτιμο ύπνο του, για να μάθει τι τον τυραννούσε. Του έκανε αμίλητος χώρο δίπλα του στα ριζά του βράχου και του 'δωσε το τσιγάρο που είχε ήδη ανάψει. Έστριψε ένα καινούργιο για τον εαυτό του και κάπνισαν για λίγο αμίλητοι, ατενίζοντας το νυχτερινό τοπίο. Κάπου μακριά, στο μέρος της ανατολής, μια υποψία φωτός άχνιζε πια.

«Θα μου πεις τώρα τι σε τρώει;» Ο Άγης στράφηκε στο μέρος του και παρά το σκοτάδι εκείνος αισθάνθηκε το βλέμμα του να τον διαπερνά.

Άνοιξε το στόμα και του διηγήθηκε σιγανά όσα αποτρόπαια είχε ακούσει το πρωί. Τώρα που είχε λίγο καταλαγιάσει το μέσα του μπορούσε πια να τα ξεστομίσει.

Ο Άγης τον άκουσε χωρίς σχόλια. Λίγο η απόκοσμη ατμόσφαιρα, λίγο η χροιά της φωνής του Θέμη που φανέρωνε ακόμη πόσο τον είχαν επηρεάσει όσα κοροΐδευαν σαν *γυναικείες χαζομάρες* τον έκαναν να μη βιαστεί να μιλήσει. Άλλωστε, εκείνος ήταν μεγαλωμένος σε σπίτι Συμυρνιας και οι γυναίκες του σογιού δεν υπήρχε μέρα να μην προσπαθήσουν να διαβάσουν τα μελλούμενα στον ντελβέ. Λίγο πολύ τα αποδεχόταν· έστω και σιωπηρά, μέσα απ' την άρνησή του να κάνει τα συνήθη σχόλια, αφού η σιωπή πολλές φορές είναι πιο ηχηρή απ' τα λόγια. Μα τώρα άφησε τη σιωπή του να μιλήσει, να φανερώσει την ανησυχία που θρονιάστηκε και στα δικά του σωθικά.

«Έλα, μωρέ, μην κάνεις έτσι», του ψιθύρισε ο Θέμης ύστερα από λίγο, σαν τον είδε να παίρνει στα σοβαρά όσα του φανέρωσε περισσότερο κι απ' τον ίδιο. «Λόγια του καφέ είναι... παραμύθια της Χαλιμάς. Μόνο, κακομοίρη μου, πρόσεχε, γιατί αυτή η “Χαλιμά” θα γίνει πεθερά σου. Αν είναι να κάνεις έτσι κάθε φορά που θα σου ξεφουρνίζει κι εσένα κάτι... άσ' τα να πάνε...»

Χαμογέλασε άκεφα ο Άγης. Μεγάλος στεναγμός βγήκε απ' τα χείλη του και σιγαλιά κατόπιν. Οι δυο άντρες έμειναν τυλιγμένοι σε συντροφική σιωπή, με το βλέμμα στυλωμένο στο μεγαλειώδες τοπίο. Πέρασε λίγη ώρα κι ύστερα, στα ξαφνικά, ήρθαν και βάρυναν τα βλέφαρα, έκλεισαν λυτρωτικά, ραμμένα απ' την κούραση και την αγρύπνια. Όμως, συνάμα, στην άκρη του μικρού χωριού και κάποια άλλα βλέφαρα παραδόθηκαν· εκείνα του νυχτερινού σκοπού, που σφράγισαν γλυκά, ενώ το όπλο γλιστρούσε αργά απ' την αντρίκεια παλάμη.

Η νύχτα μάζευε τα σκοτάδια της, όταν οι ριπές τσάκισαν τη σιωπή μ' ένα κοφτό, τρομαχτικό τερέτισμα που τους τίναξε τρομαγμένους. Η κόλαση ξέσπασε εκεί όπου βρισκόταν ο στρατώνας τους· φλόγες τινάζονταν στον αέρα και ριπές από πολυβόλα έστηναν ένα χορό ίδιο με επιθανάτιο ρόγχο θηρίου. Στάθηκαν μαρμαρωμένοι, κοιτάζοντας από μακριά τον τόπο που οι σύντροφοί τους χάνονταν, αιφνιδιασμένοι απ' το ξαφνικό χτύπημα των ανταρτών. Ανίσχυροι και άοπλοι, δυο νέοι άμαθοι στην τέχνη του πολέμου, έγιναν μάρτυρες, μαζί με το σβησμένο φεγγάρι, της ώρας που η εύθραυστη ειρήνη υποχωρούσε κάτω απ' το μίσος των ιδεολογικών συγκρούσεων. Οι μόνοι φαντάροι ζωντανοί πια σ' εκείνο τον τόπο του θανάτου.

Το αδελφικό αίμα άρχιζε ξανά να ρέει και η χώρα έμπαινε σε νέο χορό αφανισμού. Τα μηνύματα άνοιγαν και πάλι. Ήταν η χαραυγή της 14ης Νοεμβρίου του 1946.*

---

* Για πολλούς ιστορικούς αυτή η μάχη στο Σκρα σηματοδοτεί την έναρξη του Εμφυλίου.

2

Η μέρα του Δεκαπενταύγουστου του '50 ξημέρωσε περίλαμπρη στην Τήνο. Οι καμπάνες χτυπούσαν χαρμόσυνα την ώρα που ο Θεμιστοκλής διέσχιζε με γρήγορο βήμα τα καλντερίμια της Χώρας, με το νεανικό του πρόσωπο φρεσκοξυρισμένο κι αστραφτερό, κι ένα ελαφρύ χαμόγελο στα χείλη. Ακόμη αισθανόταν τη γεύση του φιλιού της αγαπημένης του, ένα φιλί που σχεδόν της έκλεψε, αφού εκείνη εξακολουθούσε να κοιμάται όταν έφυγε αξημέρωτα απ' το σπίτι τους. Φτωχικό το καλυβάκι τους, μα για κείνον ήταν το ομορφότερο μέρος του κόσμου, αφού εκεί έμενε η Αλκινόη, το εικοσάχρονο κορίτσι που ήταν πια ολόκληρος ο κόσμος του. Εκείνη και το μωρό που μεγάλωνε στα σπλάχνα της, κομμάτι δικό τους, περίτρανη απόδειξη της ένωσής τους, της λαχτάρας τους να γίνουν ένα σώμα, μια ψυχή.

Ο Θεμιστοκλής δεν τρώμαζε από φτώχεια και στερήσεις, αφού είχε μεγαλώσει μέσα σ' αυτές. Ο ήχος της βροχής στην τσίγκινη στέγη της παράγκας τον νανούριζε κι έκανε τον ύπνο του γλυκύτερο. Ακόμη και το τρίξιμο της λαμαρίνας, όταν ο άνεμος προσπαθούσε με μανία να την αποσπάσει από τις πρόκες, να την κάνει πουλί γοργόφτερο, έρμαιο της λαχτάρας του για χαλασμό, ακόμη κι αυτό το έβρισκε παρηγορητικό. Παρόμοιοι ήχοι, άλλωστε, τον συντρόφευαν και στα χρόνια της θητείας του μέσα στα πρόχειρα καταφύγια, συνοδεύοντας τους αθέλητους στεναγμούς, που ξεπηδούσαν από τα τρομαγμένα όνειρα των κοιμισμένων στρατιωτών.

Τα μάτια του βάθυναν στις βίαιες μνήμες. Το χαμόγελο χάθηκε απ' τα χείλη του και το φιλί της Αλκινόης φτερούγισε στον άνεμο, όταν οι εικόνες προσπάθησαν να εισβάλουν στο μυαλό του, όπως γινόταν κάθε φορά που τους δινόταν η παραμικρή ευκαιρία, θαρρείς και παραμόνευαν στην κόψη της λογικής του, προσμένοντας μια απειροελάχιστη ένδειξη αδυναμίας. Τίναξε το κεφάλι να επαναφέρει την εικόνα της Αλκινόης του· γλυκό χαμόγελο, ξανθά μαλλιά, γκριζα μάτια που έσταζαν μέλι κι ευτυχία, αγάπη και πόθο.

Πέρα μακριά φάνηκε το λιμάνι με τα βαθυγάλαζα νερά του γεμάτο με κάθε λογής πλεούμενα, επίσημα κι ανεπίσημα. Κάπου εκεί βρισκόταν και το αντιτορπιλικό «Μιαούλης», με το οποίο είχε έρθει ο πρωθυπουργός, ο Νικόλαος Πλαστήρας. Κι άλλοι πολλοί μεγαλόσχημοι είχαν φτάσει εκείνη τη μέρα στο νησί κι όχι μονάχα για χάρη Της, αφού από κει είχαν ξεκινήσει όλα, δέκα χρόνια πριν, με τον τορπιλισμό του «Έλλη». Ούτε ο πιο ευφάνταστος νους, βέβαια, δεν μπορούσε τότε να προβλέψει όσα ακολούθησαν. Δεν ήταν μόνο ο Παγκόσμιος Πόλεμος· αυτόν τον οσμίζονταν ήδη οι υποψιασμένοι. Ήταν κι όσα τους τσάκισαν κατόπιν: ο Εμφύλιος, το άγριο ξέσκιωμα αδελφικής σάοκας, το μίσος που ακόμη και τώρα έσπεκε άσβεστο.

Ένας χρόνος μονάχα είχε περάσει από τη λήξη του εμφύλιου σπαραγμού και η Ελλάδα προσπαθούσε να σταθεί και πάλι στα πόδια της. Μα ήταν δύσκολο αυτό, κάθε μέρα που περνούσε φαινόταν καθαρότερα. Η προηγούμενη δεκαετία είχε θεριέψει μίσση και πάθη και είχε αναδείξει εσωτερικές και εξωτερικές εξωθεσμικές εξουσίες, που καταργούσαν στην πράξη κάθε έννοια ανεξαρτησίας και λαϊκής κυριαρχίας.

Ο λόγος που ο Θεμιστοκλής είχε πάρει τους δρόμους αξιμέρωτα ήταν η παρουσία του Πλαστήρα στο νησί. Δούλευε εκείνη τη μέρα στο Ξενοδοχείο *Τήμιον Πάλλας*, όπου θα δινόταν δείπνο από το Ίδρυμα Ευαγγελιστρίας προς τιμήν του Πρωθυπουργού. Μια προσωρινή δουλειά που του βρήκε ο Μάριος, ο ξάδελφος της Αλκινόης, που δούλευε εκεί.

«Τι λες, θέλεις να έρθεις;» τον είχε ρωτήσει. «Χρειάζονται έκτακτο προσωπικό. Δεν είναι πολλά τα λεφτά, και σε προειδοποιώ πως θα ξεποδαριαστείς, αλλά είναι πιο εύκολα απ' αυτά που βγάζεις στο λατομείο. Κι ύστερα, ποτέ δεν ξέρεις... Ίσως σε κρατήσουν λίγο παραπάνω τούτες τις μέρες που έχει πολύ κόσμο. Τα χρειάζεστε τα λεφτά με το μωρό που έρχεται όπου να 'ναι...»

«Και το ρωτάς;» είχε αρπάξει την ευκαιρία εκείνος, κάτω απ' το χαμογελαστό βλέμμα της γυναίκας του που τους σέρβιρε τον καφέ στα ραγισμένα φλιτζανάκια. «Δε χαμπαρίζω, ξάδελφε, με τέτοιες δουλειές εγώ. Πέτρα έγιναν τα μπράτσα και τα

ποδάρια μου, σαν τα μάρμαρα που σπάω και κουβαλώ. Μονάχα που θα έχω την έγνοια του κοριτσιού μου. Λογαριάζαμε κιόλας να πάμε μαζί στη Μεγαλόχαρη, να Της ανάψουμε μια λαμπάδα, που μας έφερε τον ένα στο δρόμο του άλλου. Είναι κι οι μέρες της που κοντεύουν βλέπεις...»

«Δε με πειράζει, καλέ μου», τον έκοψε η απαλή φωνή της Αλκινόης. «Πήγαινε! Είμαι σίγουρη ότι η Παναγιά θα καταλάβει. Κι εγώ δεν είμαι μόνη, δόξα τη Μεγαλόχαρη. Έχω τη γιαγιά, κι όσο είναι μαζί μου αντέχω την απουσία σου».

«Μα είναι τυφλή κι ανήμπορη. Δεν μπορώ να μην έχω την έγνοια σου...»

«Είναι η γυναίκα που με μεγάλωσε», τον έκοψε μαλακά. «Είναι ο άνθρωπος που με ανάστησε, κι ας χρειάστηκε να γίνω εγώ τα μάτια της για να τα βγάλουμε πέρα».

«Έχεις δίκιο, κορίτσι μου, συγγνώμη. Όμως τώρα βρίσκομαι κι εγώ κοντά σου και δεν αντέχω στη σκέψη πως θα με χρειαστείς και...»

«Κι εσύ θα βγάζεις το μεροκάματο για μένα και το παιδί σου!» τον έκοψε πάλι η Αλκινόη και χάρειψε τη φουσκωμένη της κοιλιά. «Όχι να νιώθεις και τύψεις γι' αυτό, Θέμη μου!»

Ο ήλιος άρχισε ν' αχνίζει στην άκρη του ορίζοντα κι οι αχτίδες του μαρτυρούσαν πως και τούτη η μέρα θα ήταν ζεστή όπως οι προηγούμενες. Αυτή την ώρα βέβαια, την τόσο πρωινή, ένα μωροδάτο θαλασσινό αεράκι ξεσπούσε σε τακτικές ριπές δροσιζοντας την ατμόσφαιρα. Το πλήθος που ανέβαινε προς την εκκλησιά δεν ήταν μεγάλο ακόμη, αφού μόλις είχε ξεκινήσει η Λειτουργία. Ήταν όμως στοχαστικό στο μεγαλύτερο μέρος του και σιωπηλό.

Άφησε το βλέμμα να σκαλώσει στον μεγαλόπρεπο ναό που έστεκε ψηλά κι αποφάσισε ν' ανάψει μονάχος τη λαμπάδα που είχαν τάξει στην Παναγιά. Δεν του έκανε καρδιά να μην εκπληρώσει το τάμα του· κι αν αργούσε λίγο στη δουλειά, δε χάθηκε κι ο κόσμος. Για χάρη Της, άλλωστε, βρέθηκε πέρσι τον Οκτώβρη στο νησί κι αντάμωσε την Αλκινόη.

Καθώς στριμωχνόταν ανάμεσα στο πλήθος, ένωσε την ευγνωμοσύνη να τον πνίγει. Θυμήθηκε πόσο απελπισμένος αισθα-

νόταν, όταν έφτασε στο νησί, πόσο μπερδεμένος. Είχαν τελειώσει, βέβαια, τα δύσκολα, ο εφιάλτης του Εμφυλίου, που ήταν για τριάμισι χρόνια ο κόσμος του. Όμως ακόμη οι εικόνες πλήγωναν του και ψυχή τινάζοντάς τον κάθε βράδυ. Τσακισμένα κορμιά, μάνες που θρηνούσαν, παιδιά που έκλαιγαν σπαρακτικά ζητώντας το γονιό τους πλημμύριζαν τα όνειρά του, φορτώνοντάς τον τύψεις και ενοχές. Κι έφτασε η γνωριμία του με την Αλκινόη, για να ελπίζει πως γλυκά χρόνια ξημέρωναν.

Άφησε την εκκλησιά και κατηφόρισε το δρόμο για το ξενοδοχείο, σχεδόν τρέχοντας. Βρήκε τον Μάριο να τον περιμένει έξω, όπως είχαν συμφωνήσει, για να τον παρουσιάσει στον υπεύθυνο. Το πρωινό πέρασε δίχως στιγμή αναπαυμού μέσα σε τρεχαλητά, ασταμάτητες οδηγίες κι ανάσα που παιρνόταν βιαστικά, ώσπου έφτασε το μεσημέρι. Οι δυο άντρες ξέφυγαν για λίγο και άραξαν σε μια σκιερή γωνιά στον περιβάλλοντα χώρο, αφού έριξαν πρώτα λίγο δροσερό νερό στο πρόσωπο να διώξουν τον αλμυρό ιδρώτα που έτσουζε τα μάτια και ν' απαλύνουν τη μεσημεριανή κάψα. Σκουπίστηκαν με την άκρη του νοτισμένου τους πουκαμίσου και στρώθηκαν στο φαγητό, με τ' αυτιά να βουίζουν απ' το αδιάλειπτο τερέτισμα των τζιτζικιών. Ο Θεμιστοκλής δάγκωσε με όρεξη το ψωμί και την ντομάτα του. Ένα μικρό ρυάκι σαν αίμα κύλησε στο πιγούνι του που το σκούπισε προσεκτικά μ' ένα κομμάτι ψίχα. Ο Μάριος τον μιμήθηκε και για λίγο μάσησαν αμίλητοι το κολατσιό σε συντροφική σιωπή.

«Αχ, και να βρισκόταν εδώ σήμερα ο πατέρας...» μουρμούρισε κάποια στιγμή ο Θέμης σιγανά με το βλέμμα χαμένο στο παρελθόν, όταν πια η πείνα του άρχισε να κοπάζει.

Ο Μάριος τον κοίταξε με απορία και γύρεψε να διευκρινίσει το σχόλιο. «Τι να έκανε εδώ ο πατέρας σου, μωρέ Θέμη; Το 'χε τάμα στην Παναγιά μας να Της ανάψει κερί και δεν τα κατάφερε;»

Εκείνος αναστέναξε δίχως να τον κοιτάξει, λες και κάτι τέτοιο θα απόδιωχνε από μπροστά του όσα αναλογιζόταν. «Για τον Προθυπουργό μας, λέω, φίλε μου, τον Πλαστήρα. Να ήταν κι αυτός εδώ να τον έβλεπε από τόσο κοντά όπως εμείς... Να

καμάρωνε ως αρχηγό του κράτους τον άνθρωπο που τους έσωσε απ' τη σφαγή...»

«Ο Πλαστήρας τούς έσωσε απ' τη σφαγή;» απόρησε ο Μάριος. «Πρώτη φορά σ' ακούω να το λες».

Ο Θέμης δεν απάντησε αμέσως· σήκωσε τη στάμνα με το νερό και κατέβασε δυο τρεις μεγάλες γουλιές αντλώνοντας δυνάμεις απ' το ζωογόνο υγρό. Την έδωσε ύστερα στο φίλο του, που περιόμιε να δροσίσει το λαιμό του με τη σειρά του. Η ζέστη είχε φουντώσει για τα καλά κι ο ιδρώτας γυάλιζε και πάλι στα πρόσωπά τους. Το θαλασσινό αεράκι έδειχνε να έχει χάσει τις δυνάμεις του, νικημένο απ' την αφύσικη θερμοκρασία.

«Εκείνος», συνέχισε την κουβέντα. «Ο Μαύρος Καβαλάρης. “Καρά Πιπέρ” τον έλεγαν οι Τούρκοι, ίσως λόγω του μελαφού του χρώματος, και το σύνταγμα του Σεϊτάν Ασκέρ. Αν δεν ήταν αυτός και οι άντρες του, οι δικοί μου σίγουρα δε θα κατάφεραν να γλιτώσουν... Μέρα νύχτα μιλούσε γι' αυτό ο πατέρας, μέρα νύχτα τον ευλογούσε. Είχε και μια φωτογραφία του, κομμένη από μια εφημερίδα, και τη φυλούσε, ξέρεις πού;» Στράφηκε και κοίταξε τον Μάριο. «Στο εικονοστάσι! Μάλιστα! Μαζί με την Παναγιά και τον Χριστό. Μερικές φορές θαρρούσα πως τους είχε ίσα κι όμοια...» Ένα αμυδρό χαμόγελο στόλισε τα χείλη του. Η εικόνα του Κώστα να παίρνει απ' το εικονοστάσι το ξεθωριασμένο κομμάτι εφημερίδας και να το φιλά με αγάπη και σεβασμό πέρασε απ' τα μάτια του. «Καταλαβαίνεις τώρα γιατί τον θυμήθηκα σήμερα», κατέληξε, κι ο Μάριος κούνησε το κεφάλι του με κατανόηση.

Έτσι εξηγούνταν ο ενθουσιασμός του Θεμιστοκλή με τον Πλαστήρα, η λαχτάρα που είχε από χθες για το γεγονός πως θα τον έβλεπε, θαρρείς κι ήταν κάτι φοβερά σημαντικό. Ο ίδιος, αμέτοχος στην πολιτική, αδιάφορος θα έλεγε κανείς, απαυδισμένος θα πρόσθετε εκείνος, λίγο ενδιαφερόταν για όλους ετούτους τους επισήμους που για χατίρι τους γκρεμοτσακίζονταν ολημερίς. Το μεροκάματο να έβγαινε, πολέμους να μην ξανάβλεπαν σαν εκείνον που αναγκάστηκε να υπηρετήσει κι όλα τ' άλλα δεν είχαν σημασία. Ωστόσο, έπειτα κι από αυτή την κουβέντα, κατανούσε καλύτερα τη λαχτάρα του Θέμη.

«Άντε, πάμε τώρα, μην αρχίσει την γκρίνια το αφεντικό...» τον προέτρεψε ανυπόμονα και πετάχτηκε όρθιος. «Κι όσο για τον Καβαλάρη σου, που τον περιμένεις σαν τον Αϊ-Γιώργη, λίγες ώρες μείνανε και θα τον αντικρίσεις».

Το δειλινό έπεσε με πανδαισία χρωμάτων κι ο ήλιος ξεψύχησε βάφοντας τα γαλανά νερά με μυριάδες αποχρώσεις. Στο *Τήμιον Πάλλας* τα πάντα είχαν ετοιμαστεί με μεγάλη φροντίδα. Το επίσημο τραπέζι άστραφτε στρωμένο με κάτασπρα τραπεζομάντιλα, οι πορσελάνες και τα κρύσταλλα λαμποκοπούσαν κι από τις ανοιχτές μπαλκονόπορτες το αεράκι που είχε δυναμώσει έκανε την έφοδό του, προσπαθώντας να δροσίσει το χώρο και ν' αποδιώξει την αποπνικτική ατμόσφαιρα της ζεστής αυγουσιτιάτικης μέρας. Το μόνο που απέμενε ήταν η άφιξη των επισήμων. Η πολιτική καρδιά της χώρας χτυπούσε σήμερα σε τούτο το νησί κι η καρδιά του Θέμη χτυπούσε στα στήθια του, προομένοντας να αντικρίσει τον άνθρωπο που είχε μάθει να θαυμάζει απ' τα μικράτα του, καθώς συνέχιζαν τα πηγαινέλα τους φροντίζοντας λεπτομέρειες της τελευταίας στιγμής. Τώρα που η μεγάλη φούρια είχε περάσει, το χαμόγελο του Μάριου είχε επιστρέψει και τα κέφια του ήταν φανερά στον τρόπο που ερωτοτροπούσε με τις ασπροντυμένες καμαριέρες που του έριχναν λιγωμένες ματιές περνοδιαβαίνοντας βιαστικές. Οι δικές του σκέψεις χοροπηδούσαν σαν ανασπενάρηδες στα κάρβουνα, από τη μια στο σημαντικό γεγονός της έλευσης του Πρωθυπουργού τους, κι απ' την άλλη στην έγνοια του για το κορίτσι του, που ήξερε πως θα περνούσαν αρκετές ώρες ακόμη μέχρι να το δει. *Χαλάλι όμως*, σκέφτηκε κι ένα ελαφρύ χαμόγελο χαράχτηκε στα χείλη του. Αφού θα έβλεπε σήμερα από κοντά τον άντρα που ο πατέρας του είχε κορόνα στο κεφάλι του, χαλάλι. Πες πως έκανε μνημόσυνο στον καλόψυχο εκείνο άντρα που τον ανάθρεψε καλύτερα κι από παιδί του, λιώνοντας τις σόλες των παπουτσιών του στους δρόμους της Σαλονίκης, πουλώντας σπίρτα και καπνό από το χάραμα μέχρι αργά το βράδυ.

Ο θόρυβος στο δρόμο που έφτασε υπόκωφος στην κουζίνα κι οι προσταγές φανέρωσαν πως οι επίσημοι είχαν φτάσει. Επιτέλους, είχε έρθει η στιγμή· ο Μαύρος Καβαλάρης, δίχως το άλλο-

γό του αυτή τη φορά μα με την υπέρτατη εξουσία της χώρας στα χέρια του, θα βρισκόταν σε λίγο μπροστά τους.

«Χαίρομαι που παρευρίσκομαι εις την μεγάλην εορτήν της Παναγιας, η οποία καθοδηγεί τους Χριστιανούς εις τον δρόμον της επιεικειάς και της συγγνώμης».

Ο Θεμιστοκλής και ο Μάριος, στριμωγμένοι στο άνοιγμα, παρακολουθούσαν το λόγο του Πλαστήρα στο επίσημο εκείνο δείπνο. Είχε τρομάξει ο Θέμης, όταν τον αντίκρισε για πρώτη φορά από κοντά· καμιά σχέση δεν είχε ο ξερακιανός, κάτισχνος και αφυδατωμένος άντρας με τα κάτασπρα μαλλιά και το πλούσιο λευκό μουστάκι με τον άντρα που είχε φανταστεί, υποβοηθούμενος κι απ' την ξεθωριασμένη φωτογραφία της εφημερίδας. Ωστόσο, έδωσε προσοχή ν' ακούσει τα λόγια του. Ακόμη πίστευε πως ήταν ο μόνος που μπορούσε να γεφυρώσει το χάσμα που υπήρχε στο λαό τους, έστω κι αν τα χρόνια που πέρασαν του είχαν καταφέρει ολοφάνερα χτυπήματα.

«Ανέκαθεν επιθυμία μου υπήρξε η καθολική ειρήνευσις της χώρας και υπό το πρίσμα αυτό εδέχθην να αναλάβω την ηγεσίαν της σημερινής κυβερνήσεως. Ειρήνευσις δε άνευ μέτρων επιεικειάς του κράτους δεν νοείται». Η φωνή του, που έτρεμε μέχρι εκείνη τη στιγμή, θαρρείς και βρήκε την πηγή της δύναμής της από τα ίδια τα λόγια που ξεστόμιζε, δυνάμωσε συνεχίζοντας με σθένος: «Δυστυχώς, κύριοι, η ειρήνευσις είναι αδύνατος υπό την παρούσαν σύνθεσιν της κυβερνήσεως. Οι μετ' εμού...»

Έκπληκτοι όλοι τον άκουσαν να στρέφεται κατά των κυβερνητικών του συμμάχων, αυτών που του είχαν δώσει ψήφο εμπιστοσύνης και που δίχως τη στήριξή τους η κυβέρνησή του θα κατέρρεε.

«Μα τι κάνει», ψέλλισε ο Θέμης αφηνιδιασμένος κι αυτός, όπως και οι υπόλοιποι –επίσημοι και δημοσιογράφοι–, που παρακολουθούσαν άναυδοι. Ήταν όμως ολοφάνερο πως ο έντιμος εκείνος άντρας είχε πάρει τις αποφάσεις του. Έφευγε διακηρύττοντας τις θέσεις του για αμνηστία στους παλιούς κομμουνιστές,

που κρύβονταν ακόμη κυνηγημένοι και τους οποίους δεν είχαν σταματήσει να καταδικάζουν σε θάνατο και να εκτελούν, παρά την αντίθεσή του, δικαστήρια και εκτελεστικά αποσπάσματα.

Όρα μετά, όταν είχαν αποχωρήσει όλοι κι είχε απομείνει μονάχα το προσωπικό προσπαθώντας να συμμαζέψει το χώρο, οι κουβέντες έδιναν κι έπαιρναν. Σχολίαζαν τα σημαντικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν για άλλη μια φορά στο νησί τους, τις συνταρακτικές πολιτικές εξελίξεις που δρομολογούνταν μετά το λόγο του Πλαστήρα, τα νέα δεδομένα που έρχονταν ν' αλλάξουν ξανά την κυβέρνηση και το μέλλον της χώρας. Οι δουλειές γίνονταν αυτόματα, ενώ τα στόματα δούλευαν εξίσου γρήγορα με τα χέρια και τα πόδια.

«Αυτό ήταν το τέλος του», σχολίασε ο Χριστόφορος, ένας σαραντάχρονος άντρας, φορτώνοντας πιάτα και ποτήρια στους μεγάλους δίσκους για να κουβαληθούν στην κουζίνα. «Παπανδρέου και Βενιζέλος δεν πρόκειται ν' αφήσουν να περάσει έτσι αυτό. Έτσι που τους ξεμπρόστιασε φανερώνοντας ότι εναντιώνονται στη βούλησή του να θάψει τα μίση και τα πάθη που ακόμη μας βασανίζουν...»

«Κι όμως, δίκιο έχει ο Πλαστήρας», μουρμούρισε ο Θέμης με πρόσωπο συνοφρυωμένο. «Εμείς που πολεμήσαμε στον Εμφύλιο γνωρίζουμε καλά πόσο χρειάζεται μια τέτοια πολιτική η πατρίδα. Εμείς που μετρήσαμε τα ποτάμια από το αίμα που χύθηκε με τις αρβύλες μας, που σμίξαμε πολλές φορές το δικό μας με των άλλων... Δεν το χωράει το μυαλό μου πώς τόσο εύκολα παραδίνει την εξουσία. Δεν ταιριάζει όλο αυτό το αποψινό με όσα νόμιζα για το χαρακτήρα του».

«Τι θαρρείς», πετάχτηκε απ' την άκρη ο εποπτεύων, ο Ηρακλής, σμίγοντας τα άσπρα του φρύδια, δίχως διάθεση για εντολές πια, επηρεασμένος ολοφάνερα κι αυτός απ' τα συμβάντα. «Νομίζεις πως έτσι, στα καλά καθούμενα, του ήρθε του Πλαστήρα να αμολήσει τη βόμβα; Να μου το θυμηθείτε, πίσω απ' τα αποψινά έχουν την ουρά τους ανακατεμένη οι Αμερικανοί. Δεν τονε θέλουν, δεν τους κάνει τα χατίρια... Τούτοι οι αφιλότιμοι είναι ικανοί να μας ξεσκίσουν για τα δικά τους συμφέροντα...»

Κανείς δεν έφερε αντιρρήσεις στα λόγια του. Λίγο πολύ μάντευαν πως τα συμφέροντα των μεγάλων δρομολογούσαν τις εξελίξεις και πάλι. Γνώριζαν όλοι, άλλωστε, πως έτσι έρχονταν οι εντολές στη χώρα: με εγγλέζικα. Κι αν τα προηγούμενα χρόνια η προφορά με την οποία δίνονταν ήταν οξφορδιανή, τώρα έρχονταν λιγότερο εκλεπτυσμένα απ' την άλλη άκρη του Ατλαντικού.

Η ώρα ήταν περασμένες δύο σαν κίνησε ο Θέμης για το σπιτικό του. Αμίλητος και κατάκοπος χαιρετήθηκε με τον Μάριο στη διασταύρωση που οδηγούσε έξω απ' τη Χώρα και πήρε μονάχος το δρομάκι που θα τον οδηγούσε στην αγαπημένη του. Η νύχτα ήταν ξάστερη κι ο θαλασινός αέρας, ξεθαρρεμένος απ' το σκοτάδι, είχε δυναμώσει δροσιζοντας το ξαναμμένο του πρόσωπο, ενώ ο ιδρώτας στέγνωσε αργά πάνω στα ρούχα ανακουφίζοντας το καταπονημένο του σώμα. Δεν πείραζαν όμως η κούραση και η ταλαιπωρία: οι δραχμές που κουδούνιζαν στην τσέπη του ήταν εκείνες που θα πρόσφεραν κάτι παραπάνω στο φτωχικό τους. Τους δώδεκα άθλους του Ηρακλή ήταν ικανός να προσπαθήσει να φέρει εις πέρας για το χατίρι της Αλκινόης και του παιδιού που περιέμεναν.

Στη σκέψη τους η βιασύνη τον έπνιξε. Ήθελε να φτάσει όσο γινόταν γρηγορότερα πια, να δει τη μορφή της, να βεβαιωθεί πως ήταν καλά κι εκείνη και το βρέφος που αναδευόταν τόσο ζωηρά χθες βράδυ στη φουσκωμένη της κοιλιά. Να ακουμπήσει πάλι τις παλάμες του επάνω σ' εκείνον τον όγκο που έκρυβε το θαύμα που συντελούνταν στα σωθικά της. Ένα παιδί δικό του και δικό της, το παιδί τους. Τάχυνε το βήμα ενώ η όμορφη εικόνα της τον πλημμύρισε. Πνιγόταν πια από λαχτάρα να την αντικρίσει. Άφησε πίσω του πολιτικά γεγονότα και συζητήσεις, καθώς το αεράκι που είχε δυναμώσει τα σκόρπιζε απ' τη μνήμη του, δίνοντας όλο το χώρο στην εικόνα της. Ολόκληρο εικοσιτετράωρο και δεν είχαν ανταλλάξει κουβέντα: κι ούτε όταν θα 'μπαινε στο σπίτι θα άκουγε τη φωνή της. Ας είναι όμως... Κι η κοιμισμένη της μορφή τού μιλούσε. Του έλεγε πόσο τυχερός ήταν που αντάμωσαν στο διάβα της ζωής, που αναγνώρισαν ο ένας τον άλλο σε τούτο τον ντουνιά που ήταν ικανός να φέρει σε μια στιγμή τα πάνω κάτω, που μπορούσε να σε γονατίσει δίχως έλεος.

Προσφυγικά Σαλονίκης: την ορφάνια του μικρού Θεμιστοκλή απαλύνουν ξένα, ευλογημένα χέρια, όμως αγκάθι απομένει μέσα του η άγνωστη καταγωγή του. Εμφύλιος, Σκρα: τα μελλούμενα απ' τα χείλη μιας γυναίκας τον οδηγούν στην Τήνο, στον μεγάλο έρωτα και στον μεγάλο πόνο.

Ο Θεμιστοκλής, με τον νεογέννητο γιο του, Άλκη, ψάχνει τρόπο και τόπο να στεγάσει τη δυστυχία τους. Θα τους υποδεχτεί η ταραγμένη Αθήνα του '50 κι αργότερα μια παράξενη επαρχιακή κωμόπολη, η Επίκληρος. Από το σπίτι της φιλόξενης Μικρασιάτισσας Λένας θα βρεθούν σ' εκείνο της μελαγχολικής Ελένης, και από την άδολη προσφορά θα οδηγηθούν στον τόπο όπου ένας ιδιότυπος ρατσισμός θα τους πληγώσει, δημιουργώντας δυνατές φιλίες και αβυσσαλέα μίση.

Καθώς τα χρόνια κυλούν, ο Θεμιστοκλής και ο συγκλονιστικός Άλκης, η Ελένη, η Ερατώ και η Θάλεια θα βρεθούν μπλεγμένοι στο γαϊτανάκι του πόνου, του έρωτα και του μίσους, και θα βιώσουν τα όρια της προσφοράς και της θυσίας.

***Άνθρωποι χτυπημένοι από τη μοίρα και τη ζωή
αφήνουν τ' αχνάρια τους σε μια Ελλάδα που πληγώνεται
και πληγώνει, αναζητώντας ταυτότητα και εντυχία.***

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

ΤΑΤΟΪΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550

www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ISBN 978-960-496-505-2

9 789604 965052

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 09415

ΔΙΑΒΑΣΩ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΓΙΑΤΙ ΚΑΘΕ ΒΙΒΛΙΟ ΜΕ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ